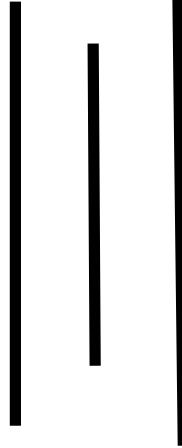
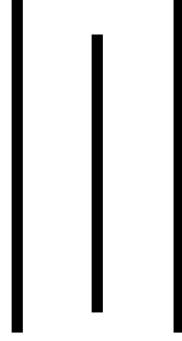

नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय ऐन २०४३

२०४८/७/२१, २०६३/६/२८, २०६४/५/८, २०६४/८/३० र २०७७/०३/११ को संशोधनसहित

***नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालयको स्थापना गर्न बनेको ऐन:-**

प्रस्तावना:- नेपालमा संस्कृत शिक्षालाई उच्चतम तहसम्म सुन्यवस्थित गर्न, संस्कृत विद्याले विविध क्षेत्रमा प्राप्त गर्दै आएका विशेष उपलब्धिहरूलाई समयानुसार अध्ययन, अनुसन्धान, संरक्षण र सम्बर्धन गर्न, परम्परागत धर्म र नैतिक मान्यता, सदाचार र सच्चरित्रताको परिपालन गर्दै नेपाल राज्यलाई संस्कृत विद्याको ज्ञान र प्रेरणा प्राप्त गर्ने केन्द्रका रूपमा विकास गर्न र

नेपाल राज्यमा अतिप्राचीनकालदेखि नै संस्कृत विद्याको गौरवमय परम्परा रहँदै आएको र त्यसलाई निरन्तरता दिनका लागि एक विश्वविद्यालय स्थापना गर्न वाञ्छनीय भएकाले प्रतिनिधि सभाको घोषणा २०४३ जारी भएको पहिलो वर्षमा प्रतिनिधि सभाले यो ऐन बनाएको छ।

१. **संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:-** (१) यस ऐन को नाम 'नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय ऐन २०४३' रहेको छ ।

(२) यो ऐन तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।

२. **परिभाषा:-** विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा-

- (क) 'विश्वविद्यालय' भन्नाले यो ऐनबमोजिमको नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय सम्भन्नुपर्दछ ।
- (ख) 'सभा' भन्नाले दफा ४ बमोजिमको विश्वविद्यालय सभा सम्भन्नुपर्दछ ।
- (ग) 'कार्यकारि-परिषद्' भन्नाले दफा ६ बमोजिमको कार्यकारि-परिषद् सम्भन्नुपर्दछ ।
- (घ) 'प्राज्ञिक-परिषद्' भन्नाले दफा ८ बमोजिमको प्राज्ञिक-परिषद् सम्भन्नुपर्दछ ।
- * (घ१) 'सेवा आयोग' भन्नाले दफा ८ (क) बमोजिमको सेवाआयोग सम्भन्नुपर्दछ ।
- (ङ) 'परीक्षा समिति' भन्नाले दफा २६ बमोजिमको परीक्षा समिति सम्भन्नुपर्दछ ।
- (च) 'केन्द्रीय कार्यालय' भन्नाले उपकुलपति, शिक्षाध्यक्ष र कुलसचिवको कार्यालयहरूको सामूहिक रूपलाई जनाउँछ ।
- (छ) 'विद्यापीठ' भन्नाले यो ऐन बमोजिमका विद्यापीठहरूलाई सम्भन्नुपर्छ ।
- (ज) 'प्राचार्य' भन्नाले विद्यापीठका प्रमुख सम्भन्नुपर्दछ ।
- (झ) 'शिक्षक' भन्नाले विश्वविद्यालयमा शिक्षा प्रदान गर्ने प्राध्यापक, सह-प्राध्यापक, उप-प्राध्यापक तथा सहायक प्राध्यापक सम्भन्नुपर्छ र सो शब्दले विश्वविद्यालयका विभिन्न तहका प्रशिक्षक तथा यस ऐनअन्तर्गत बनेको नियममा शिक्षक भनी तोकिएको व्यक्तिलाई समेत जनाउँछ ।
- (ञ) 'तोकिएको' र 'तोकिएबमोजिम' भन्नाले यस ऐनअन्तर्गत बनेको नियममा तोकिएको वा तोकिएबमोजिम सम्भन्नुपर्छ ।

३. **विश्वविद्यालयको स्थापना:-**

- (क) संस्कृतको उच्च शिक्षा सञ्चालनको लागि एक विश्वविद्यालयको स्थापना हुनेछ ।

१. मूल ऐनमा पहिलो संशोधन:- २०४८/०/२१,

२. मूल ऐनमा दोस्रो संशोधन:- २०६३/६/२८

(ख) विश्वविद्यालय अविच्छिन्न उत्तराधिकारवाला एक सङ्गठित संस्था हुनेछ। यस कामको निमित्त आफ्नो एउटा छाप हुनेछ, र यसले चल-अचल सम्पत्ति प्राप्त गर्न, भोग गर्न, धितो बन्धक राख्न र बेचबिखन गर्न समेत सक्नेछ । यसले आफ्ना नामबाट नालेस उजुर गर्न र यस उपर सोही नामबाट नालेस उजुर लाग्न सक्नेछ।

(ग) विश्वविद्यालयको केन्द्रीय कार्यालय ढाङ्गमा रहनेछ ।

४. विश्वविद्यालय सभाको गठन:- (१) देहायका सदस्यहरू भएको एउटा विश्वविद्यालय सभा हुनेछ:-

(क)	कुलपति	अध्यक्ष
(ख)	सह-कुलपति	उपाध्यक्ष
(ग)	उपकुलपति	सदस्य
* (घ)		सदस्य
® (ङ)		सदस्य
(च)	राष्ट्रिय योजना आयोगको सदस्य (शिक्षासम्बन्धी हेर्ने)	सदस्य
(छ)	उपकुलपति, त्रिभुवनविश्वविद्यालय	सदस्य
(ज)	उपकुलपति, नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान	सदस्य
(झ)	उपकुलपति, नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा प्रतिष्ठान	सदस्य
(ञ)	शिक्षाध्यक्ष	सदस्य-सचिव
(ट)	विश्वविद्यालयहरूका भू.पू.उपकुलपतिमध्येबाट एक जना	सदस्य
(ठ)	सचिव, शिक्षा मन्त्रालय	सदस्य
(ड)	सचिव, अर्थ मन्त्रालय	सदस्य
⊗ (ड१)	अध्यक्ष, विश्वविद्यालय अनुदान आयोग	सदस्य
(ढ)	अध्यक्ष, गुठी संस्थान	सदस्य
(ण)	कुलसचिव	सदस्य
(त)	कार्यकारि-निर्देशक, नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय, अनुसन्धान केन्द्र	सदस्य
(थ)	प्राचार्यहरूमध्येबाट एक जना	सदस्य
** (द)	नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालयअन्तर्गत विद्यापीठ प्राध्यापक संघ, इकाईका सभापति र सचिवको निर्वाचक मण्डलद्वारा समानुपातिक एकल संक्रमणीय मतका आधारमा निर्वाचित शिक्षकहरूमध्ये कम्तीमा एकजना महिला सहित ३ जना	सदस्य

⊗ मूल ऐनमा पहिलो संशोधन:- २०४८/०/२१,

* मूल ऐनमा दोस्रो संशोधन:- २०६३/६/२८

® केही नेपाल ऐनलाई संशोधन गर्ने ऐन:- २०६६/१०/०

** केही नेपाल ऐन संशोधन गर्न बनेको ऐन २०७०/०३/११

स्पष्टीकरण:- यस खण्ड अनुसार निर्वाचनमा उम्मेदवार हुन चाहने शिक्षक कम्तीमा विश्वविद्यालयको स्थायी सेवामा १५ वर्ष कार्यरत भएको हुनुपर्दछ । यो स्पष्टीकरणको प्रयोजनका लागि विश्वविद्यालयको स्थायी सेवा भन्नाले नेपालका अन्य विश्वविद्यालयमा गरेको स्थायी सेवालाई समेत जनाउँछ ।

- * (द१) नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय प्राध्यापक संघको प्रतिनिधि एक जना सदस्य
- (ध) शिक्षाविद्हरूमध्येबाट एक जना सदस्य
- (न) संस्कृतका प्रतिष्ठित विद्वान्हरूमध्येबाट एक जना सदस्य
- (प) नेपाल प्राध्यापक संघको प्रतिनिधि एक जना सदस्य
- (फ) नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय कर्मचारी संघको प्रतिनिधि एक जना सदस्य
- (ब) चन्दादाताहरूमध्येबाट एक जना सदस्य
- ⊗ (भ) प्रतिष्ठित समाजसेवी एक जना सदस्य
- (म) नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालयका स्वतन्त्र विद्यार्थी युनियनका सभापतिहरूमध्येबाट एक जना सदस्य
- ⊗ (२) निर्वाचित र पदेन सदस्यहरू बाहेक सभाका अन्य सदस्यहरूको मनोनयन कार्यकारि-परिषद्को सिफारिसमा कुलपतिबाट हुनेछ ।
- (३) विद्यार्थी प्रतिनिधिको पदावधि एक वर्षको हुनेछ र पदेन सदस्य बाहेक अन्य सदस्यको पदावधि तीन वर्षको हुनेछ ।
- ** (४) सभाको अध्यक्षता गर्ने व्यक्तिले सभाको बैठकको निर्णय प्रमाणित गर्नेछ ।

(५) सभाको काम, कर्तव्य र अधिकार:- सभाको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिमको हुनेछ:-

- (क) संस्कृत उच्च शिक्षाका लागि विद्यापीठहरूको स्थापना, सञ्चालन र प्रबन्ध गर्ने
- (ख) उत्तरमध्यमा, शास्त्री, आचार्य, विद्यावारिधि उपाधिहरूको स्थापना गर्ने, प्रदान गर्ने ।
- (ग) विश्वविद्यालयको वार्षिक कार्यक्रमलाई स्वीकृति दिने र वार्षिक बजेट पारित गर्ने ।
- (घ) विश्वविद्यालयका नियमहरू पारित गर्ने ।
- (ङ) विश्वविद्यालयलाई मार्गदर्शन दिने ।
- (च) विश्वविद्यालयको वार्षिक प्रतिवेदनमाथि छलफल गर्ने र कार्यक्रमको मूल्याङ्कन गर्ने ।
- (छ) लेखापरीक्षण प्रतिवेदनमाथि छलफल गर्ने र स्वीकृति दिने ।
- ⊗ (ज)
- (झ) आवश्यकता अनुसार विशेष समितिहरू गठन गर्ने ।

⊗ मूल ऐनमा पहिलो संशोधन:- २०४८/०/२१,

* मूल ऐनमा दोस्रो संशोधन:- २०६३/६/२८

** केही नेपाल ऐन संशोधन गर्न बनेको ऐन २०७०/०३/११

(६) कार्यकारि-परिषद्को गठन:- (१) विश्वविद्यालयको देहायका सदस्यहरू भएको एउटा कार्यकारि-परिषद् हुनेछ:-

(क)	उपकुलपति	अध्यक्ष
(ख)	शिक्षाध्यक्ष	सदस्य
(ग)	कुलसचिव	सदस्य-सचिव
(घ)	प्राचार्यहरूमध्येबाट एक जना	सदस्य
⊗(ङ)	शिक्षकहरूमध्येबाट एक जना	सदस्य

⊗(२) उपदफा (१) को खण्ड (घ) र (ङ) का सदस्यहरूको मनोनयन उपकुलपतिको सिफारिसमा सभाले तीन वर्षका लागि गर्नेछ ।

७. कार्यकारि-परिषद्को काम, कर्तव्य र अधिकार:- कार्यकारि-परिषद्को काम कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिम हुनेछ:-

- (क) सभाका निर्णय र निर्देशनहरू कार्यान्वयन गर्ने ।
- ⊗(ख)
- (ग) सभामा प्रस्तुत हुने कार्यक्रम, बजेट, प्रगति विवरण, लेखापरीक्षण प्रतिवेदन र अन्य प्रस्तावहरू तयार गर्ने ।
- (घ) विश्वविद्यालयलाई प्राप्त दान-दातव्य ग्रहण गर्ने ।
- (ङ) विश्वविद्यालयको कोष र चल अचल सम्पत्तिको संरक्षण गर्ने र सभाको नीति र निर्देशनभित्र रही आवश्यकता अनुसार बेच बखन गर्ने।
- (च) विश्वविद्यालय अन्तर्गत सञ्चालित कार्यहरूको रेखदेख गर्ने ।
- (छ) विश्वविद्यालयसम्बन्धी नियमहरूको मस्यौदा तयार गर्ने र सभामा पेश गर्ने ।
- (ज) विश्वविद्यालयका शिक्षक तथा कर्मचारी एवं विद्यापीठका प्राचार्यहरूको नियुक्ति गर्ने ।
- ⊗(झ) शैक्षिक तथा प्रशासनिक कामका लागि आवश्यक शिक्षक तथा कर्मचारीको दरबन्दी तोक्ने ।

८. प्राज्ञिक-परिषद्को गठन:-

(१) विश्वविद्यालयका शैक्षिक तथा प्राज्ञिक क्षेत्रमा प्रमुख निकायको रूपमा देहायका सदस्यहरू भएको एउटा प्राज्ञिक परिषद् हुनेछ:-

(क)	उपकुलपति	अध्यक्ष
(ख)	शिक्षाध्यक्ष	सदस्य-सचिव
(ग)	कुलसचिव	सदस्य
(घ)	कार्यकारि-निर्देशक - अनुसन्धान केन्द्र	सदस्य

⊗ मूल ऐनमा पहिलो संशोधन:- २०४८/७/२१,

* मूल ऐनमा दोस्रो संशोधन:- २०६३/६/२८

* (घ१) परीक्षा नियन्त्रक	सदस्य
* (घ२) अध्यक्ष, नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय प्राध्यापक संघ	सदस्य
(ङ) विषय समितिका अध्यक्षहरूमध्येबाट पाँच जना	सदस्य
(च) विभागीय प्रमुखहरूमध्येबाट पाँच जना	सदस्य
(छ) प्राचार्यहरूमध्येबाट दुई जना	सदस्य
* (छ१) सम्बन्धन प्राप्त विद्यापीका प्राचार्यहरूमध्येबाट एक जना	सदस्य
* (ज) वरिष्ठ शिक्षकहरूमध्येबाट दुई जना	सदस्य

(२) पदेन सदस्यहरू बाहेक अन्य सदस्यहरूको मनोनयन उपकुलपतिको सिफारिसमा सभाबाट हुनेछ ।

(३) पदेन सदस्यहरू बाहेक अन्य सदस्यहरूको पदावधि तीन वर्षको हुनेछ ।

८. **प्राज्ञिक परिषद्को काम, कर्तव्य र अधिकार:-** प्राज्ञिक-परिषद्को काम कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिम हुनेछ:-

- (क) विश्वविद्यालयको शैक्षिक प्राज्ञिक कुरामा मुख्य निकायका रूपमा कार्य गर्ने ।
- (ख) विश्वविद्यालयमा हुने अध्ययन, अध्यापनको गुणस्तर, पाठ्यक्रम परीक्षाको स्तर, किसिम, मूल्याङ्कन विधिहरू, शिक्षणसामग्रीहरू, छात्र भर्नासम्बन्धी संख्या र योग्यता निर्धारण गर्ने ।
- (ग) अनुसन्धानसम्बन्धी नीति तर्जुमा गर्ने र अनुसन्धान कार्यक्रमहरूमा स्वीकृति प्रदान गर्ने ।
- (घ) विद्यार्थीहरूको शैक्षिक कार्यक्रमको मूल्याङ्कन गर्ने ।
- (ङ) शिक्षण र अनुसन्धाको स्तर तोक्ने ।
- (च) उपाधि र मानार्थ उपाधिहरूको व्यवस्था गर्ने ।
- (छ) विभिन्न तहका निमित्त शिक्षकको न्यूनतम योग्यता तोक्ने ।

* **८(क) सेवा आयोग:-**

१. विश्वविद्यालयका शिक्षक तथा कर्मचारीहरूको नियुक्ति तथा बढुवाको लागि कार्यकारि-परिषद् समक्ष सिफारिस गर्न देहायका सदस्यहरू भएको एक सेवा आयोग गठन हुनेछ:-

(क) कुलपतिबाट नियुक्त व्यक्ति-	अध्यक्ष
(ख) सदस्य, लोकसेवा आयोग	सदस्य
(ग) प्राध्यापकहरूमध्येबाट एक जना	सदस्य

२. उपदफा (१) को खण्ड (क) र (ग) बमोजिम अध्यक्ष र सदस्यको नियुक्तिका लागि सिफारिस गर्न कुलपतिबाट सहकुलपतिको अध्यक्षतामा सभाका दुई जना सदस्यहरू रहेको एक समिति गठन हुनेछ र सो समितिको सिफारिसमा कुलपतिबाट अध्यक्ष र सदस्यको नियुक्ति हुनेछ ।

३. उपदफा (२) बमोजिम नियुक्त अध्यक्ष र सदस्यको पदावधि तीन वर्षको हुनेछ ।

४. सेवा आयोगको अन्य काम, कर्तव्य र अधिकार तथा बैठकसम्बन्धी कार्यविधि तोकिएबमोजिम हुनेछ ।

५. सेवा आयोगका अध्यक्षको पारिश्रमिक, सुविधा र सेवाका अन्य सर्तहरू तथा सदस्यको सुविधा तोकिएबमोजिम हुनेछ ।

***१० विश्वविद्यालयको संगठन:-** (१) कुलपति, सह-कुलपति, केन्द्रीय कार्यालय, सेवा आयोग, अनुसन्धान केन्द्र, आङ्गिक विद्यापीठ र सम्बन्धनप्राप्त विद्यापीठहरूको सामूहिक रूप नै विश्वविद्यालयको स्वरूप हुनेछ ।

(२) उच्च शिक्षाका लागि तोकिएका विषयहरूमा तोकिएका विद्यापीठहरू रहने छन् ।

(३) विद्यापीठको काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिएबमोजिम हुनेछ ।

११. जिम्मेवार र अधिकार प्रत्यायोजन:- (१) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियममा अन्यथा लेखिएकोमा बाहेक अन्य सम्पूर्ण अधिकार सभामा निहित रहनेछ ।

(२) सभाले यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियममा उल्लेख गरिएका आफ्ना अधिकारहरूमध्ये सबै वा केही अधिकारहरू कार्यकारि-परिषद्, प्राज्ञिक-परिषद् तथा अन्य पदाधिकारीहरूलाई वा तोकिएबमोजिम स्थापना गरिएका समितिलाई सुम्पन सक्नेछ ।

१२. धर्म, जात, जाति, वर्ण, लिङ्ग वा कुनै मतको आधारमा कुनै ब्यक्तिलाई विश्वविद्यालयको कुनै पद वा स्नातकोत्तर उपाधि, स्नातक उपाधि, प्रमाणपत्र वा अन्य शैक्षिक उपाधि हासिल गर्न वा अध्ययन गर्न वा सुविधा पाउनबाट बञ्चित गरिनेछैन ।

१३. पदाधिकारीहरू:- विश्वविद्यालयका पदाधिकारीहरू देहायबमोजिम हुनेछन्:-

(क) कुलपति

(ख) सह-कुलपति

(ग) उप-कुलपति

* (ग१) सेवा आयोगको अध्यक्ष

(घ) शिक्षाध्यक्ष

(ङ) कुलसचिव

(च) प्राचार्यहरू

* (छ) तोकिएका अन्य पदाधिकारी

१४. कुलपति:- (१) प्रधानमन्त्री विश्वविद्यालयको कुलपति हुनेछ ।

(२) कुलपति विश्वविद्यालयको प्रमुख र सभाको अध्यक्ष हुनेछ । निज उपस्थित रहेका अवस्थामा निजले सभाको बैठकमा र विश्वविद्यालयको दीक्षान्त समारोहमा अध्यक्षको आसन ग्रहण गर्नेछ ।

**** (३) कुलपतिलाई विश्वविद्यालय वा विश्वविद्यालयसँग सम्बन्धित जुनसुकै विषय वा वस्तुको निरीक्षण वा जाँचबुझ गर्ने, गराउने र निर्देशन दिने अधिकार हुनेछ ।**

(४) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेका, नियम विपरित भएका जुनसुकै कार्यलाई पनि कुलपतिबाट रद्द गर्न सकिनेछ ।

(५) कुलपतिको अन्य अधिकार तोकिएबमोजिम हुनेछ ।

* मूल ऐनमा दोस्रो संशोधन:- २०६३/६/२८

^१ केही नेपाल ऐनलाई संशोधन गर्ने ऐन:- २०६३/६/२८

* केही नेपाल ऐन संशोधन गर्न बनेको ऐन २०७७/०३/११

१५. सह-कुलपति:-

- ✱(१) शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्री वा राज्यमन्त्री विश्वविद्यालयको सह-कुलपति हुनेछ।
- (२) कुलपतिको अनुपस्थितिमा सह-कुलपतिले कुलपतिको कार्यभार सम्हाल्नेछ।
- ✱(३) सहकुलपतिले आवश्यकता अनुसार विश्वविद्यालयको निरीक्षण गर्न, गराउन र कानूनसम्मत निर्देशन दिन सक्नेछ।

१६. उपकुलपति:-

- (१) विश्वविद्यालयको उपकुलपति पदमा नियुक्तिका लागि सिफारिस पेश गर्न कुलपतिबाट सभाका सदस्यहरूमध्येबाट तीन जनाको एक समिति गठन हुनेछ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम गठित समितिले कुलपतिसमक्ष उपकुलपतिको पदका लागि कम्तीमा तीन जनाको नामावलीको सिफारिस पेश गर्नेछ।
- (३) उपदफा (२) बमोजिम पेश भएको सिफारिस उपर विचार भई कुलपतिबाट उपकुलपतिको नियुक्ति हुनेछ।
- (४) उपकुलपतिको कार्यकाल एक पटकमा चार वर्षको हुनेछ।
- (५) उपकुलपतिको अनुपस्थितिमा निजको काम चलाउने सम्बन्धमा कुलपतिबाट न्यवस्था भएबमोजिम हुनेछ।
- (६) उपदफा (५) बमोजिमको न्यवस्था नभएसम्म शिक्षाध्यक्षले उपकुलपतिको काम चलाउनेछ।
- (७) उपकुलपति पूरा समय काम गर्ने वैतनिक पदाधिकारी हुनेछ। निजको पारिश्रमिक र सेवाका अन्य सर्तहरू तोकिएबमोजिम हुनेछन्।
- (८) उपकुलपति विश्वविद्यालयको प्रमुख प्रशासकीय तथा शैक्षिक पदाधिकारी हुनेछ।
- (९) कुलपति र सह-कुलपति दुवैको अनुपस्थितिमा विश्वविद्यालयको दीक्षान्त समारोह र सभामा उपकुलपतिले अध्यक्षता गर्नेछ।
- (१०) यो ऐन वा यस ऐनअन्तर्गत बनेको नियमको पालना गर्नु गराउनु उपकुलपतिको कर्तव्य हुनेछ र यसको प्रयोजनका निमित्त उपकुलपतिको विचारमा तुरुन्त कुनै काम कारवाही नगरी नहुने आकस्मिक अवस्था आइपरेको छ भन्ने लागेमा निजले उचित र आवश्यक देखेको काम कारवाही गर्न सक्नेछ र त्यसको सूचना सकभर चाँडो सम्बन्धित पदाधिकारी वा अङ्गलाई दिनेछ।
- (११) उपकुलपतिले सभाको निर्णय वा आदेशलाई कार्यान्वयन गर्नेछ।
- (१२) विश्वविद्यालयको सबै काम कारवाही उपर उपकुलपतिको सामान्य नियन्त्रण रहनेछ।
- (१३) सभामा पेश हुने सबै विषयहरू उपकुलपतिमार्फत् पेश गरिनेछ।
- (१४) उपकुलपतिको अन्य काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ।

१७. शिक्षाध्यक्ष:- ✱(१) विश्वविद्यालयको शिक्षाध्यक्षको नियुक्ति उपकुलपतिको सिफारिसमा कुलपतिबाट एक पटकमा चार वर्षका लागि हुनेछ।

- (२) शिक्षाध्यक्ष पूरा समय काम गर्ने वैतनिक पदाधिकारी हुनेछ।
- (३) शिक्षाध्यक्षको अनुपस्थितिमा शिक्षाध्यक्षको काम चलाउन कुलपतिले कुलसचिवलाई नियुक्त गर्नेछ।

✱ मूल ऐनमा पहिलो संशोधन:- २०४६/०/२१,

✱ केही नेपाल ऐन संशोधन गर्न बनेको ऐन २०७७/०३/११

* (४) शिक्षाध्यक्षले सभाको निर्णय वा आदेशलाई अभिलेख गरी राख्नु पर्नेछ । सो निर्णय वा आदेशको एक प्रति कुलपति समक्ष पठाउनु पर्नेछ ।

(५) विश्वविद्यालयको शैक्षिक प्रशासन शिक्षाध्यक्षको रेखदेखमा रहनेछ ।

(६) शिक्षाध्यक्षको अन्य काम, कर्तव्य र अधिकार तथा निजको पारिश्रमिक र सेवाका सर्त तोकिएबमोजिम हुनेछ ।

१८. ⊗ **कुलसचिव:-** (१) विश्वविद्यालयको कुलसचिवको नियुक्ति उपकुलपतिको सिफारिसमा कुलपतिबाट एक पटकमा चार वर्षको लागि हुनेछ ।

(२) कुलसचिव पूरा समय काम गर्ने वैतनिक पदाधिकारी हुनेछ ।

(३) कुलसचिवको रेखदेखमा विश्वविद्यालयको सामान्य प्रशासन कोष रहनेछ र विश्वविद्यालयले अपनाउने आर्थिक नीतिका सम्बन्धमा निजले आफूलाई उपयुक्त लागेको सल्लाह सभालाई दिनेछ ।

(४) सभामा पेश गरिने विश्वविद्यालयको आय-व्ययको वार्षिक अनुमान तयार गर्ने, छात्रहरूको नाम दर्ता गर्ने र प्रमाणपत्रको व्यवस्था गर्ने जिम्मेवारी कुलसचिवको हुनेछ ।

(५) कुलसचिवले विश्वविद्यालयको हिसाब-किताब तोकिएबमोजिम जाँचन लगाई त्यसको प्रतिवेदन सभामा पेश गर्नेछ ।

(६) कुलसचिवको अन्य काम, कर्तव्य, अधिकार तथा निजको पारिश्रमिक र सेवाका सर्त तोकिएबमोजिम हुनेछ ।

१९. **प्राचार्य तथा अन्य पदाधिकारी:-** दफा १३ को खण्ड (च) र (छ) मा उल्लेख भएका प्राचार्यहरू र अन्य पदाधिकारीहरूको नियुक्ति सेवाका सर्तहरू, काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिएबमोजिम हुनेछन् ।

^Y(क) **नियुक्ति गर्नुपर्ने अवधि:-** यस ऐनमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि विश्वविद्यालयको कुनै पदाधिकारीको पद रिक्त भएमा सम्बन्धित अधिकारीले रिक्त भएको तीन महिनाभित्र त्यस्तो पदमा नियुक्ति गरी पूर्ति गर्नुपर्नेछ ।

^Y(ख) **जिम्मेवारी तोक्न सक्ने:-** यस ऐनमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि विश्वविद्यालयको कुनै पद रिक्त भएमा सो पदपूर्ति नभएसम्म दैनिक कार्य सञ्चालन गर्न बढीमा तीन महिनाको लागि उपकुलपतिको जिम्मेवारी सहकुलपतिको परामर्शमा कुलपतिले र अन्य पदाधिकारीको जिम्मेवारी उपकुलपतिले विश्वविद्यालयको कुनै वरिष्ठतम प्राध्यापकलाई तोक्नेछ ।

* (ग) **पदबाट हटाउन सकिने :-** (१) उप-कुलपति, शिक्षाध्यक्ष, कुलसचिव वा सेवा आयोगको अध्यक्षले आफ्नो पद अनुरूपको जिम्मेवारी पूरा नगरेको, इमान्दारीपूर्वक काम नगरेको वा निजले पद अनुकूलको आचरण नगरेको भनी सभामा तत्काल रहेका एक तिहाइ सदस्यले निजलाई पदबाट अटाउन कुलपति समक्ष लिखित निवेदन दिएमा कुलपतिले सभाको कुनै सदस्यको अध्यक्षतामा विश्वविद्यालय अनुदान आयोगको सदस्य र शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयको सचिव रहेको तीन सदस्यीय छानबिन समिति गठन गर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम गठित छानबिन समितिले सो सम्बन्धमा आवश्यक छानबिन गरी तीस दिनभित्र आफ्नो प्रतिवेदन कुलपति समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिमको प्रतिवेदन प्राप्त भएपछि कुलपतिले सो प्रतिवेदन सभा समक्ष पेश गर्नेछ ।

(४) उपदफा (२) बमोजिम पेश भएको प्रतिवेदन उपर छलफल हुँदा सभाका कुल सदस्य संख्याको कम्तीमा एकाउन्न प्रतिशत सदस्यले उप-कुलपति, शिक्षाध्यक्ष, कुलसचिव वा सेवा आयोगको अध्यक्षलाई पदबाट

⊗ मूल ऐनमा पहिलो संशोधन:- २०४८/०/२१,

^Y केही नेपाल ऐनलाई संशोधन गर्ने ऐन:- २०६३/६/२८

* केही नेपाल ऐन संशोधन गर्न बनेको ऐन २०७०/०३/११

हटाउन निर्णय गरेमा कुलपतिले उप-कुलपति, शिक्षाध्यक्ष, कुलसचिव वा सेवा आयोगको अध्यक्षलाई पदबाट हटाउने छ ।

तर त्यसरी हटाउनु अघि निजलाई सफाई पेश गर्ने मौकाबाट वञ्चित गरिने छैन ।

(५) उप-कुलपति, शिक्षाध्यक्ष, कुलसचिव र सेवा आयोगको अध्यक्ष बाहेक विश्वविद्यालयका अन्य पदाधिकारीलाई उपदफा (१) बमोजिमको आरोप छानबिन गर्दा वा पदबाट हटाउँदा अपनाउनु पर्ने प्रक्रिया तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(६) यस दफा बमोजिम कुनै पदाधिकारी उपर छानबिन शुरू भएमा छ महिनाभित्र अन्तिम निर्णय गरिसक्नु पर्नेछ । त्यस्तो अन्तिम निर्णय नभएसम्म निजले आफू बहाल रहेको पदमा काम गर्न पाउने छैन ।

(७) उपदफा (६) बमोजिमको पदाधिकारीले गर्ने दैनिक काम सम्पादन गर्नका लागि कुलपतिले विश्वविद्यालयको वरिष्ठतम पदाधिकारीलाई जिम्मेवारी तोक्न सक्नेछ ।

२०. विश्वविद्यालय कोष, त्यसको सञ्चालन र प्रयोग:-

(१) विश्वविद्यालयको एक कोष रहनेछ, जसमा देहायका रकमहरू रहनेछन्:-

⊗ (क) नेपाल सरकारले विश्वविद्यालयलाई दिएको रकम,

(ख) विश्वविद्यालयले सापटी लिएको रकम,

(ग) विश्वविद्यालयको लागि प्राप्त सबै रकम,

(घ) विश्वविद्यालयको लागि दान-दातव्य र आर्थिक सहायता स्वरूप दिइएको रकम, र

(ङ) मासिक शुल्क तथा अन्य स्रोतबाट प्राप्त रकम,

(२) विश्वविद्यालय कोषको रकम तोकिएको बैंकमा खाता खोली जम्मा गरिनेछ ।

(३) उक्त कोषको सञ्चालन तोकिएबमोजिम हुनेछ ।

(४) विश्वविद्यालयको रकम तोकिएको काममा प्रयोग गरिनेछ ।

२१. आय-न्ययको वार्षिक अनुमान र हिसाब किताब:-

(१) विश्वविद्यालयको आय-न्ययको वार्षिक तथा पूरक अनुमान कुलसचिवमार्फत् सभामा पेश गरिनेछ ।

(२) विश्वविद्यालयको हिसाब तोकिएबमोजिम राखिनेछ ।

⊗ २२. लेखापरीक्षण:- विश्वविद्यालयको लेखापरीक्षण महालेखा परीक्षकको विभागले गर्नेछ ।

२३. संस्कृत अध्ययन संस्थान विद्यापीठमा परिणत हुने:-[⊗](१) यो ऐन

प्रारम्भ हुँदाका बखत नेपालमा चालु भइरहेका संस्कृत अध्ययन संस्थान अन्तर्गतका शिक्षण संस्थाहरू यो ऐन प्रारम्भ भएपछि विद्यापीठमा परिणत हुनेछन् ।

(२) प्रत्येक विद्यापीठको प्रमुख प्राचार्य हुनेछ ।

*२४.

⊗ मूल ऐनमा पहिलो संशोधन:- २०४६/०/२१

⊗ केही नेपाल ऐनलाई संशोधन गर्ने ऐन:-२०६४/५/६

* केही नेपाल ऐन संशोधन गर्न बनेको ऐन २०७०/०३/११

*२५.

२६. **परीक्षा समिति:-** यस ऐनअन्तर्गत परीक्षा सञ्चालनसम्बन्धी सबै व्यवस्थाका लागि तोकिएबमोजिम परीक्षा समिति गठन हुनेछ ।

*२७.

२८. **परीक्षा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार:-**परीक्षा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिएबमोजिम हुनेछ ।

२९. **विश्वविद्यालयमा भर्ना हुन चाहिने योग्यता:-** देहायको परीक्षा उत्तीर्ण भएका विद्यार्थीहरूलाई तोकिएबमोजिम विश्वविद्यालयमा भर्ना गरिनेछ:-

(क) तोकिएको विषय र स्तरमा, माध्यमिक शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षा (स्कूल लिभिङ्ग सर्टिफिकेट एक्जामिनेशन) वा,

(ख) खण्ड (क) मा उल्लिखित परीक्षाको समान भनी विश्वविद्यालयले तोकेको अरु कुनै परीक्षा ।

*** २९क निःशुल्क उच्च शिक्षा तथा छात्रवृत्ति :**

(१) विश्वविद्यालयले तोकेको मापदण्ड पूरा गरी विश्वविद्यालय वा मातहतका आङ्गिक तथा सामुदायिक शैक्षिक संस्थामा भर्ना भएका दलित, सिमान्तीकृत, अपाङ्ग र आर्थिक रूपले विपन्न विद्यार्थीको लागि उच्च शिक्षा निःशुल्क हुनेछ ।

(२) उपदफा (१) को प्रयोजनको लागि आधार, मापदण्ड, वर्गिकरण सम्बन्धी अन्य व्यवस्था नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी तोके बमोजिम हुनेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिमको सुविधा एक विद्यार्थीले प्रत्येक तहमा एकपटक मात्र उपभोग गर्न पाउनेछ ।

(४) प्रचलित कानूनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि दलित विद्यार्थीको लागि प्राविधिक तथा व्यावसायिक उच्च शिक्षामा भर्नाका लागि तोकिए बमोजिमको सिट सुरक्षित गरिनेछ ।

(५) विश्वविद्यालयले शहिद, बेपत्ता पारिएका र अपाङ्गता भएका न्यक्तिका छोरा, छोरीको लागि प्रचलित कानूनमा व्यवस्था भए बमोजिम उच्च शिक्षाको व्यवस्था गर्नेछ ।

(६) कक्षा छ देखि कक्षा दश सम्म सामुदायिक विद्यालयमा अध्ययन गरेको विद्यार्थीले उच्च शिक्षामा प्रचलित कानून बमोजिम छात्रवृत्ति पाउनेछ ।

३०. **वार्षिक प्रतिवेदन:-** विश्वविद्यालयको वार्षिक-प्रतिवेदन तोकिएको अवधिभित्र सभामा पेश गरिनेछ र सो प्रतिवेदनलाई सभाले वार्षिक बैठकमा विचार गरी संशोधन गरी वा नगरी पारित गर्नेछ ।

३१. **मनोनयन:-** यो ऐन बमोजिम सभाका सदस्यहरूको रिक्त स्थानको पूर्ति तोकिएबमोजिम हुनेछ ।

३२. **काम कारवाही अवैध नमानिने:-**

विश्वविद्यालयको कुनै पदाधिकारीको स्थान रिक्त भई वा कुनै पदाधिकारीको नियुक्ति वा कुनै अङ्गको गठनमा त्रुटी भए काम कारवाही भएको रहेछ भने सो कारणले मात्र त्यस्तो काम कारवाही अवैध मानिने छैन ।

३३. **सेवा सर्तको विवादसम्बन्धी व्यवस्था:-** विश्वविद्यालय र विश्वविद्यालयको कुनै पदाधिकारी वा शिक्षक वा कर्मचारीबीच सेवा सर्त सम्बन्धमा उठेको कुनै पनि विवादको निर्णय तोकिएबमोजिम हुनेछ ।

३४. **असल नियतले काम गरेकोमा बचाउ:-** यो ऐन बमोजिम असल नियत लिई गरेको वा गर्न खोजेको कुनै कामका सम्बन्धमा विश्वविद्यालय वा विश्वविद्यालयको कुनै पदाधिकारी उपर मुद्दा चलाउने वा अन्य कारवाही गरिनेछैन ।

®*(क) **नेपाल सरकारसँग सम्पर्क:-** विश्वविद्यालयले नेपाल सरकारसँग सम्पर्क राख्दा शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयमार्फत् सम्पर्क राख्नुपर्नेछ ।

® केही नेपाल ऐनलाई संशोधन गर्ने ऐन:-२०६४/५/९

⊗३५. विश्वविद्यालयलाई छुट र सुविधा:- प्रचलित कानूनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि विश्वविद्यालयको रजिष्ट्रेशन गर्नुपर्ने जुनसुकै लिखत रजिष्ट्रेशन गर्नु परेमा रजिष्ट्रेशन दस्तुर लाग्नेछैन ।

^Y(क) स्वीकृति लिनु पर्ने:- यस ऐनमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि नेपाल सरकारलाई थप आर्थिक न्ययभार पर्ने विषयमा नियम बनाउँदा वा कार्य गर्दा नेपाल सरकारको स्वीकृति लिनुपर्नेछ ।

*३६. नियम बनाउने अधिकार:- यो ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न विश्वविद्यालयले आवश्यक नियम बनाउन सक्नेछ ।

मूल ऐनको लालमोहर मिति:- २०४३/८/२५

मूल ऐनमा पहिलो संशोधन:- २०४८/७/२१ ⊗

केही नेपाल ऐनलाई संशोधन गर्ने ऐन:- २०६३/६/२८^Y

केही नेपाल ऐनलाई संशोधन गर्ने ऐन:- २०६४/५/८^Y

मूल ऐनमा दोस्रो संशोधन:- २०६४/८/३० *

केही नेपाल ऐनलाई संशोधन गर्ने ऐन:- २०६६/१०/७[®]

केही नेपाल ऐन संशोधन गर्न बनेको ऐन २०७७/०३/११ **

* मूल ऐनमा दोस्रो संशोधन:-२०६४/८/३०

** केही नेपाल ऐन संशोधन गर्न बनेको ऐन २०७७/०३/११